

Dudek chocholátý.

Dudek chocholatý při krmení mláďat.

Zahnízdění dudka chocholatého na Chebsku

Aleš Jelínek, Cheb

Zdeněk Tunka, Jihomoravská pobočka České společnosti ornitologické

Pavel Jaška, AOPK ČR, Regionální pracoviště Správa CHKO Slavkovský les

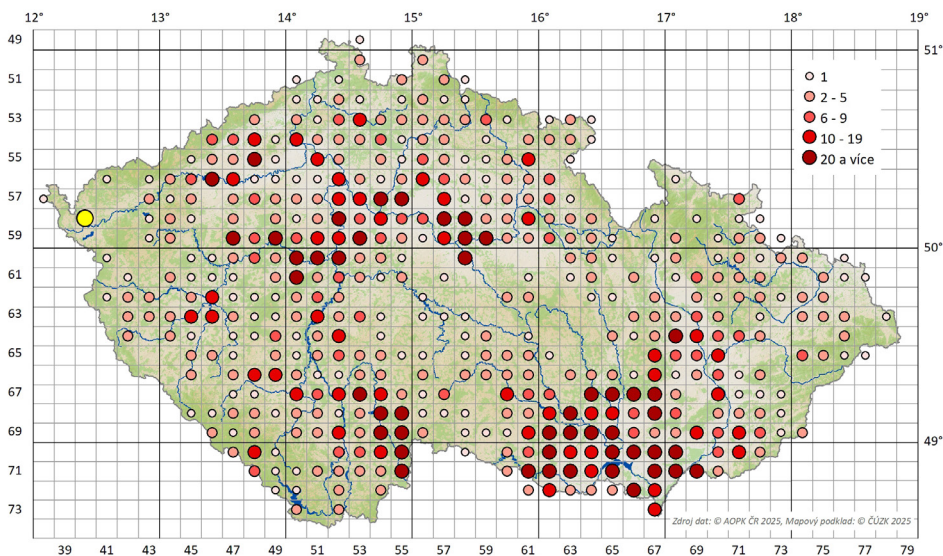
Jak název článku napovídá, tento příspěvek pojednává o Zahnízdění dudka chocholatého na Chebsku. Než se ale zanoříme do této mimořádnosti, bude vhodné nastínit si nějaký základní rámec poměrů v české zemědělské krajině. Z pohledu ptáků zemědělské krajiny, mezi které dudek patří, totiž žijeme vskutku v dramatické době. Palčivým problémem nejen krajiny české kotliny je intenzivní zemědělství, které dohání nelesní druhy na samou hranu udržitelnosti populací a velmi často i za ni. Příčiny

spočívají zejména v neúprosném využívání každého metru obhospodařovatelné půdy, ať kvůli zemědělské produkci nebo dotacím. Kapitolou samou o sobě je absurdní polévání polí chemikáliemi, aby nám v nich žijící organismy neujídaly z produkce, kterou si pak kontaminovanou dáváme s chutí na stůl k večeři. Toto a mnoho dalšího probíhá na pozadí globální změny klimatu, která mění zaběhnuté pořádky v distribuci organismů, jejichž areály se přetvářejí a různě posouvají. Lokálně tak dochází k vymírání

na změny citlivých druhů nebo šíření těch teplomilných nebo přizpůsobivějších.

Do takto svízelné situace nám v intenzivním zemědělstvím těžce poškozené Chebské pánvi v letošním roce zahnízdí dudek chocholatý (*Upupa epops*). Tento silně ohrožený klenot zde přitom nehnízdil dlouhé dekády. Co si o tom má jeden pomyslet, a jak se v tom vyznat? Předně si musíme povědět něco o druhu samotném. Dudek patří mezi zoborožce, tedy do převážně tropické skupiny ptáků, v rámci níž jako jediný dobyl studený evropský kontinent. Jeho výskyt a hnízdní úspěšnost zde však značně ovlivňují klimatické podmínky, zejména teplota. Není tedy překvapivé, že před chladem evropských zim prchá, snad s výjimkou populace jižního Španělska, do Afriky. V souladu s klimatickou změnou již pozorujeme posouvání hnízdního areálu druhu k severu. Děje se tak prozatím spíše ostýchavě. Nejen postup druhu k severu, ale i jeho stávající populace v Evropě zásadně ovlivňuje kvalita krajiny. Potřebuje totiž pestrou zemědělskou krajinu s nízkou intenzitou hospodaření. Vyhovují

mu pastviny a louky prostoupené různorodými krajinnými prvky jako jsou meze, lesíky, sady, vinice a přírodní zahrady. Vzrostlé staré stromy hrají velmi důležitou roli, neboť dudek nejráději hnízdí v jejich dutinách ať už v sadech, na mezích nebo v řídkých a prosvětlených lesních okrajích. Dudkovou specializací je sběr potravy na řídké zarostlé nebo holé půdě a přímo v ní. V době hnízdění dominují v potravě larvy a kukly hmyzu vyvíjející se v zemi. S oblibou je vybírá z trusu hospodářských zvířat. Kromě nemalých nároků na přívětivé teploty a strukturu krajiny hraje důležitou roli také nízké zatížení životního prostředí chemikáliemi, které decimují populace bezobratlých. Jako ideální životní prostředí si tedy lze představit tradiční pestrou a teplou krajinu českého venkova v moravských úvalech nebo Polabí někdy před poválečnou zemědělskou kolektivizací. Díky ní naše krajina ztratila svou strukturu ve prospěch velkých intenzivně obhospodařovaných polí. Právě v 50. letech 20. století česká populace dudka téměř vymizela. V druhé dekádě nového tisíciletí byla tuzemská populace

Mapa pozorování dudka chocholatého v klíčové hnízdní době května až července v letech 1950-2025 s vyznačeným letošním hnízdním na Chebsku (žlutý bod).

odhadnuta na sto až dvě stě párů s těžištěm výskytu v nejvýznamnějších nížinách. Vývoj populace má mírně stoupající tendenci.

Na možné hnízdění dudka v širším okolí národní přírodní rezervace Soos upozornilo již v roce 2023 pozorování jednoho jedince na přelomu dubna a května nedaleko Milhostova (D. Blažek). Kvůli našim omezeným časovým možnostem jsme však po dudkovi nepátrali. Tato oblast je z pohledu dudka poměrně zajímavá, protože na některých místech se zde stále provozuje chov koní a dalších kopytníků, vesničky mají až původní ráz a v jejich okolí také stále nalezneme fragmenty luk a pastvin, i když obklopené velkými lány intenzivně obhospodařované orné půdy. V letošním roce byl dudek pozorován v druhé dekádě dubna mezi Povolím a Milhostovem (jeden jedinec; N. Philipp) a v Nové Vsi (dva jedinci; V. Klírová). Z hnízdního pohledu důležitým mezníkem bylo pozorování 10. května z polní cesty nedaleko Dvorku (M. Horáková), neboť už se nemuselo jednat o pouhý průtah migrujících jedinců, ale o výskyt v době hnízdění. Následovalo intenzivnější sledování oblasti s častými pozorováními jednoho až dvou jedinců sbírajících potravu na pastvinách v okolí vesnice, ve které došlo i k úspěšnému hnízdění. Ve které ze jmenovaných vesnic dudci úspěšně vyhnízdili, uvádět nechceme. Musíme brát ohledy jak na soukromí vlastníků nemovitostí, tak na případné další hnízdění dudků. Dudci hnízdili v dutině starého jírovce na zahradě v intravilánu vesnice. Mláďata byla úspěšně vyvedena a dutinu opustila 28. nebo 29. června 2025. Vyvedená rodinka byla místními pozorována v počtu pěti jedinců 1. července. Jedná se tedy o prokázané a zdokumentované hnízdění dudka chocholatého na Chebsku. Podle našich informací k tomu došlo poprvé od druhé světové války.

Zahnízdění dudka zřejmě souvisí s pozvolným šířením druhu na sever v důsledku oteplování klimatu. Tuto zajímavou a rozhodně pozitivní událost však nemůžeme vnímat jako nějaký signál dobrého nebo

Při letu dudka vyniknou široká kontrastní černobílá křídla upomínající motýla.

Všechny fotografie Zdeněk Tunka.

zlepšujícího se stavu životního prostředí. Dudek potřebuje pestrou na hmyz bohatou krajinu s šetrným zemědělstvím a starými stromy s dutinami. Ta je však na Chebsku velice vzácná. Charakter zdejší zemědělské krajiny těžce poznamenal nejen historický přístup k ní, ale ničí ji i současná intenzivní produkce, která maří snahy organismů se v ní udržet. Zahnízdění ikonického dudka můžeme však vnímat i jako jakousi pochoďeň naděje. Opylovačům, ptákům i ostatní biotě může stačit jen málo. Vraťme tedy krajíně strukturu, trochu té pestrosti. Uberme chemii na nezbytně nutnou míru. Dejme přednost ekologickému zemědělství s nechemickými potravinami, které budeme upřednostňovat při každodenních nákupech. Teprve potom budeme mít zdravou a stabilní krajinu, kde bude dostatek místa pro přírodu i nás samotné. ■